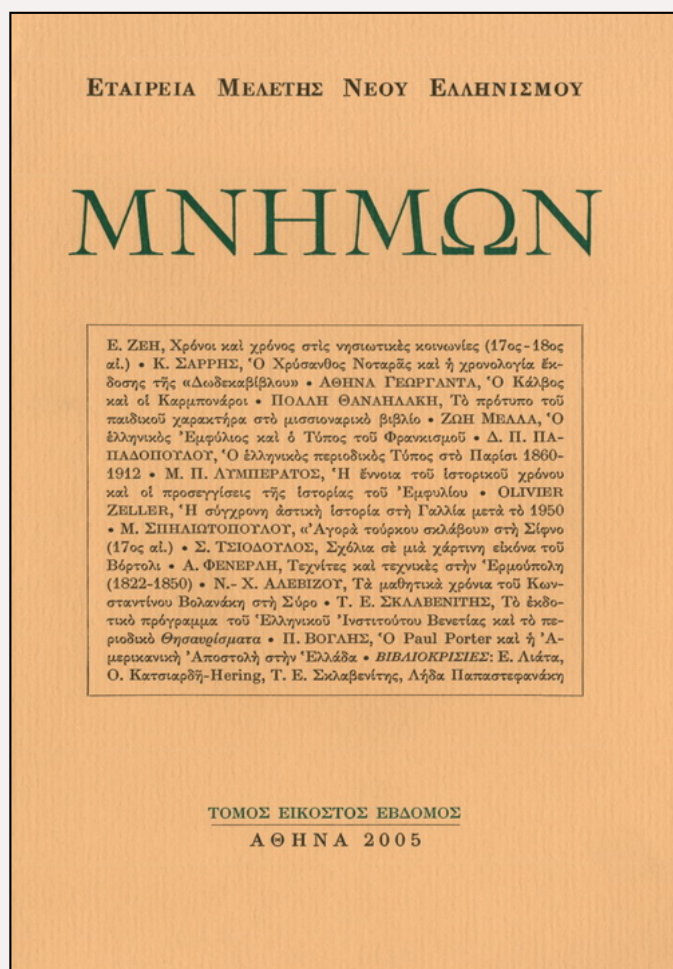

Μνήμων

Τομ. 27, 2005

ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ (1822-1850)

ΦΕΝΕΡΛΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗ

<https://doi.org/10.12681/mnimon.820>

Copyright © 2005

To cite this article:

ΦΕΝΕΡΛΗ, Α. (2005). ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ (1822-1850). *Μνήμων*, 27, 251-270. doi:<https://doi.org/10.12681/mnimon.820>

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΦΕΝΕΡΑΗ

ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΙΜΗ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ (1822-1850)

Στή Σύρο υπήρχαν δύο κατηγορίες πολιτών: οί ντόπιοι και οί πάροιχοι. Οί ντόπιοι είναι κτηνοτρόφοι ή άγρότες, αντίθετα οί πάροιχοι, πού έγκαθίστανται από τò 1822 και μετά, είναι έμποροι και τεχνίτες ή άπλά φτωχοί πρόσφυγες πρόθυμοι νά εκτελέσουν κάθε είδους χειρωνακτική έργασία.

Σέ ποιά περιοχή τής Σύρου άρχισαν νά έγκαθίστανται οί πρώτοι πρόσφυγες; Στό λιμάνι, ένα έρημο κομμάτι τοῦ νησιού, γνωστό τότε για την προστασία πού παρείχε στα διερχόμενα πλοία τοῦ Αιγαίου. Έκεῖ υπήρχαν 2-3 άποθήκες τοῦ Σαλάχα, τò σπίτι τοῦ Γρηγορίου Στεφάνου, ένα μικρό κτίσμα ύγειο-νομείου, τò καθολικό εκκλησία τοῦ 'Αγίου Νικολάου στό λόφο, στό σημερινò Νησάκι, μετά στή θέση του έγινε τò Καφενείο τής Βάρδιας, αλλά ó λόφος αὐ-τός ίσοπεδόθηκε τò 1858,¹ και ή εικόνα τοῦ λιμανιού άλλαξε μορφή.

Τò άρχικό σημείο, λοιπόν, εγκατάστασής τους είναι τò παράλιο τοῦ λι-μανιού, τò «πρόχωμα».² Πρόκειται για μιὰ θαλάσσια άβαθή παραλιακή ζώνη, ή όποία εκτεινόταν σέ βάθος πενήντα μέτρων περίπου. 'Ο χώρος αὐτός κατα-λήφθηκε από τούς πρόσφυγες μιὰ και μετά την έκρηξη τής 'Ελληνικῆς 'Επα-νάστασης άνήκε στο Δημόσιο. Έκεῖ μπάζωσαν την παραλιακή ρηχή θάλασσα και έφτιαξαν τίς εγκαταστάσεις τους. 'Ηταν τò μοναδικò ελεύθερο σημείο τοῦ νησιού, άφοῦ οί ντόπιοι κάτοικοι τής Σύρου διατείνονταν, ότι όλα τὰ έδάφη του, άκόμη και οί «βράχοι»,³ άνήκαν σέ εκείνους. 'Αλλά αὐτò άποτελεῖ μιὰ άλλη ιστορία.

Σιγά σιγά ó άρχικός πληθυσμός επεκτάθηκε πρòς τούς λοφίσκους, νοικιά-ζοντας από τούς ντόπιους τή γῆ, στήν όποία έστησε τίς πρόχειρες κατοικίες

1. Ι. Βλαχογιάννης, *Χιακόν 'Αρχεῖον*, τ. Γ', 'Αθήνα 1910· 'Ανδρ. Χούμη, *Συριανὰ Παλαιά*, σ. 539. ΓΑΚ.'Α(ρχεῖα) Ν(ομοῦ) Κ(υκλάδων), Δ/Β Ψηφίσματα Δ. Σ. άριθ. 4. 'Ισοπέδωση λόφου.

2. Πρόχωμα, ή χρήση τής λέξης παρατηρεῖται στο γραπτό λόγο από τò 1834 και σημαίνει την παράλιο ζώνη επιχωμάτωσης στή θαλάσσια αὐτή περιοχή.

3. ΓΑΚ.ΑΝΚ. Δημογεροντία 'Ερμουπόλεως 3: Πρωτόκολλον 'Εξερχομένων Δημο-γεροντίας (1833-1835), έγγραφο τής 1/11/1834.

του. Στὰ σημεῖα ἐπέκτασής του καὶ γιὰ τὴν πρώτη περίοδο δὲν μποροῦμε νὰ ἔχουμε λεπτομερεῖς πληροφορίες. Πάντως πρόκειται γιὰ μικρὰ καὶ πρωτόγονα σπίτια —καλύβια τὰ ὀνομάζει ἡ Δημογεροντία τὸ 1833— ἰδιοκτησίας τῶν παροίκων κτισμένα πάνω σὲ ἐνοικιαζόμενη γῆ, ἰδιοκτησίας τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ.⁴ Σχετικὲς πληροφορίες γιὰ τὶς ἐγκαταστάσεις τῶν παροίκων στὰ διάφορα σημεῖα τῆς πόλης δίνει ἡ στατιστικὴ μέτρηση ποὺ ἔγινε ἐπὶ Ι. Καποδίστρια, τὸ 1828. Ἀναλυτικότερα, στὸ δεξιὸ τμήμα τῆς πόλης ὑπῆρχαν 1702 οἰκοδομές, στὸ ἀριστερὸ 653, στὸ ὄρεινὸ 884 καὶ στὸν φόρο, τὴν ἀγορὰ δηλαδή, 328 οἰκοδομές· ἀναφέρονται ἀκόμη 346 μαγαζιά καὶ 256 ἐργαστήρια καὶ παραπήγματα.⁵

Ἀπὸ τὸ 1823 οἱ κάτοικοι τῆς πρώιμης Ἑρμούπολης νοίκιαζαν μὲ ἑξοδὰ τους «δύο οἰκίσκους» γιὰ νὰ νοσηλεύονται οἱ ἄρρωστοι ἀπὸ «φιλανθρώπους ἰατρούς»,⁶ καὶ αὐτὰ ὡς τὸ 1825. Τὴν ἴδια χρονιά ὅμως ἔκτισαν τὸ Νοσοκομεῖο, ποὺ ἄρχισε νὰ δέχεται ἀρρώστους ἀπὸ τὸ 1826. Λίγο νωρίτερα ἀπὸ τὸ Νοσοκομεῖο,⁷ τὸ 1824, ἄρχισε νὰ κτίζεται ἡ ἐκκλησία τῆς Μεταμόρφωσης,⁸ ὁ χῶρος γύρω τῆς διευρύνθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς βασικοὺς οἰκιστικούς πυρῆνες τῆς Ἑρμούπολης. Ὁ ἐλεύθερος χῶρος τῆς Μεταμόρφωσης χρησιμοποιήθηκε ὡς χῶρος ταφῆς. Ἀργότερα, τὸ 1828/1829, ποὺ κτίστηκε ἡ ἐκκλησία τῆς Κοίμησης, δίπλα στὸ Νοσοκομεῖο, ὁ πίσω ἐλεύθερος χῶρος χρησιμοποιήθηκε ἐπίσης ὡς νεκροταφεῖο. Συμπλήρωση πρὸς τὴν παραπάνω εἰκόνα ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ πόλη δὲν διέθετε νερὸ ἐκτὸς ἀπὸ δύο-τρία πηγάδια, τὰ δύο ἀπὸ τὰ ὁποῖα βρισκόνταν στὸ περιβόλι τῶν Σαλάχα, ἐκεῖ ποὺ εἶναι σήμερα ἡ πλατεία Μιαούλη. Τὸ νερὸ αὐτὸ ἀγοραζόταν ἀπὸ τοὺς παροίκους. Ὡστόσο ὅσο περνοῦσαν τὰ χρόνια ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλης στὰ τέσσερα τμήματά της ὅλο καὶ περισσότερο αὐξανόταν· τὸ 1834 εἶχε φθάσει τὶς 12.393 άτομα.⁹ Καὶ ἡ πόλη μεγάλωνε χωρὶς ἀνέσεις, μὲ ὀχετοὺς ἀκάλυπτους, μὲ στοιχειώδη φωτισμό:¹⁰ τὸ λάδι ἀποτελοῦσε τὴν πρώτη ὕλη του. Ἀκόμα καὶ τὸ 1845 ὁ δήμαρχος ζητοῦσε νὰ αὐξηθοῦν οἱ δημοτικοὶ φανοὶ σὲ 40.

4. Σχετικὰ μὲ τὴν ἰδιοκτησία τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ, Ἄνδρ. Θ. Δρακάκης, «Πρωτότυποι Νομικοὶ Θεσμοὶ εἰς τὴν οἰκισμένην Ἑρμούπολιν (1821-1830)», *Ἐπετηρὶς Κ.Ε.Ι. Ε.Δ.* Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 18 (1970), Ἀθήνα 1973, σ. 176.

5. Τιμολέων Δ. Ἀμπελᾶς, *Ἱστορία τῆς Νήσου Σύρου*, Ἑρμούπολη 1874, Ἐπιμέλεια ἐπανέκδοσης Χρ. Ἀθ. Καλημέρης 1998, σ. 600.

6. Ἀπὸ τὴν ἑφημερίδα *Ὁ Ἑρμῆς*, 19, 26 Μαρτίου καὶ 2, 9 Ἀπριλίου 1838· βλ. ἀναδημοσίευση Ι. Βλαχογιάννης, *Χιακὸν Ἀρχεῖον*, τ. Γ', σ. 528.

7. Τοποθεσία του καὶ ἀνέγερση Νοσοκομείου, ἐφ. *Ὁ Ἑρμῆς*, 19, 25 Μαρτίου καὶ 29 Ἀπριλίου 1838, Ι. Βλαχογιάννης *Χιακὸν Ἀρχεῖον*, τ. Γ', σ. 528.

8. Ι. Τραυλὸς - Α. Κόκκου, *Ἑρμούπολη*, Ἐμπορικὴ Τράπεζα, Ἀθήνα 1980, σ. 83.

9. ΓΑΚ.ΑΝΚ. Δημογεροντία 3: βιβλίον ἐξερχομένων 1833-1835.

10. Τὸ 1825 ὁ φωτισμὸς τῆς ἀγορᾶς γινόταν μὲ φανάρια λαδιοῦ. ΓΑΚ.ΑΝΚ. Δημογεροντία 6: Ταμεῖον Δημογεροντίας 1828-1835.

‘Ὡστόσο σ’ αὐτὴ τὴν πόλιν ποὺ βλέπουμε σήμερον μὲ μάτια συγκινημένα, μιὰ καὶ οἱ διωγμοὶ τῶν Τούρκων λόγῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης δημιούργησαν καταστάσεις δυστυχίας, στὴν πρώιμη Ἐρμούπολη ὑπῆρχαν τὰ πάντα· ἀπὸ τὰ στοιχειώδη μέσα ἐπιβίωσης (ἀκόμη καὶ γιατροὶ ποὺ πῆγαιναν στὰ σπίτια) ὡς τὴν πνευματικὴ τροφή (θέατρο,¹¹ σχολεῖα, ἀναγνωστήριο ἐφημερίδων καὶ βιβλίων, γενικότερα πνευματικὴ ζωὴ).

‘Ὅσο τὰ χρόνια περνοῦσαν, τόσο μεγάλωνε ὁ οἰκισμὸς. ‘Ολόκληρη ἡ πόλις ὡς τὸ 1834 καταγράφηκε ἀπὸ τὸν Weber καὶ μποροῦμε νὰ τὴν διακρίνουμε κάτω ἀπὸ τίς ρυμοτομικὲς γραμμὲς ποὺ τράβηξε ὁ μηχανικὸς Weiler γιὰ νὰ χαράξει τὸ προγραμματισμένο νέο σχέδιο πόλεως,¹² τὸ 1837. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου, δηλαδὴ ἡ διάνοιξη τῶν δρόμων, πλατειῶν καὶ στῆ συνέχεια ἡ πλακόστρωσή τους, ὅπως καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις νέων σπιτιῶν, ἀπασχόλησε διαφόρους τεχνίτες, ὅπως λόγου χάρι ὅσους λάξευαν τὶς πέτρες ποὺ ἔστρωναν τοὺς δρόμους ἢ ἐκτιζαν πέτρινα σπίτια. Τὰ λίθινα σπίτια ἐκτιζαν διάφοροι τεχνίτες, ἀπλοὶ τέκτονες, οἱ κτίστες, ταυτόχρονα οἱ λεπτοεργοί, δηλαδὴ οἱ ξυλοτεχνίτες, ἔπαιρναν μέρος σὲ διάφορες ἐργασίες τῆς εἰδικότητάς τους. Μερικὲς φορές ἐμφανίζεται κάποιος ἐμπειρικὸς ἀρχιτέκτονας, ὅπως λόγου χάρι ὁ Ἀντ. Τζαλίκης, ποὺ ἀσχολήθηκε μὲ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μεταμόρφωσης.¹³ Πολὺ ἀργότερα, ἀπὸ τὸ 1840 καὶ μετὰ, ἀρχίζουν νὰ κτίζουν, κυρίως τὰ δημόσια κτήρια, ἐπιστήμονες ἀρχιτέκτονες καὶ μηχανικοί.

‘Απὸ τὸ 1837 καὶ ἔπειτα ἡ ἀνοικοδόμησις ἀντὶ ξύλου ἀπαιτοῦσε ὀρισμένα ἄλλα ὕλικά, ὅπως ἀσβέστη, ὁ ὁποῖος παραγόταν ἀπὸ εἰδικοὺς τεχνίτες στὰ καμίνια, τοὺς ἀσβεστοποιούς. Καμίνια δὲν ἔχουμε πολλὰ στὴν Ἐρμούπολη. Ἡ ἐξόρυξη τῆς πέτρας τόσο γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησις ὅσο καὶ γιὰ τὰ καμίνια γίνεται στοῦ Βούλια, ἢ ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχουν ἐπιφανειακοὶ βράχοι, ἀπὸ τοὺς πετράδες, τεχνίτες εἰδικευμένους, βοηθούμενους ἐνδεχομένως ἀπὸ ἀνειδίκευτους ἐργάτες, τοὺς «χειρομάχους», τοὺς χειρώνακτες. Σὲ ὅλους αὐτοὺς θὰ πρέπει νὰ ὑπολογίσουμε καὶ τοὺς μεταφορεῖς, τοὺς ἀγωγιάτες τῶν ὕλικῶν καὶ τοῦ νεροῦ, ποὺ ἂν καὶ δὲν ἦταν τεχνίτες, ἔπρεπε ὅμως νὰ ἔχουν κάποιες γνώσεις τεχνικῆς προκειμένου νὰ φορτώσουν καὶ νὰ ξεφορτώσουν τὰ μεταφορικά τους ζῶα.

Βλέποντας τὸ σχέδιο τοῦ Weiler παρατηροῦμε ὅτι στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τῆς πόλεως πρὶν τὸ Χεῖμαρρο τῆς Λαλακιᾶς ἐκτείνεται τὸ ναυπηγεῖο, ἐδαφικὴ ἰδιοκτησία ἀρχικά τοῦ κράτους, στὴ συνέχεια παραχωρημένη στὴ Δημογερον-

11. Ἀγγελικὴ Φενερλῆ, «Τὸ Θέατρο καὶ ἡ πόλις (1828-1864)», *Πρακτικὰ Συμποσίου* (Αὐγουστὸς 1994). *Γιὰ τὴ Μαρίκα Κοτοπούλη καὶ τὸ Θέατρο στὴν Ἐρμούπολη*, ΚΝΕ ΕΙΕ, Ἀθήνα 1996, σ. 157-181.

12. Φωτογραφία τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου πόλεως βρίσκεται στὴ σχεδιοθήκη τῶν ΓΑΚ. ΑΝΚ.

13. Ι. Βλαχογιάννης, ὁ.π., σ. 23, «Περὶ Ἐρμουπόλεως», ἀπὸ ἐπιστολὴ μὲ ὑπογραφή «Θέων Ξενομίδης».

τία καὶ ἀπὸ τὸ 1834 στὸ Δῆμο. Οἱ καταλαμβάνοντες τοὺς χώρους τοῦ ναυπηγείου μὲ σκάφη, εἴτε μὲ ναυπηγικὴ ξυλεία, τὴν ἐπωνομαζόμενη κερεστέ¹⁴ ἢ μὲ ἄλλα ὕλικά ναυπήγησης, κατέβαλαν προφανῶς στὸ Δῆμο τὸ ἀνάλογο ἐνοίκιο χώρου κατάληψης.¹⁵

Τὸ ναυπηγεῖο ἦταν τὸ κύριο σημεῖο παραγωγῆς, ὅπου γιὰ τὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς ἀνθίσε ἡ «βιομηχανία».¹⁶ Ἐκεῖ ἐργάστηκαν οἱ διάφοροι τεχνίτες τῆς ξυλοναυπηγικῆς. Οἱ τεχνίτες τῆς ξυλοναυπηγικῆς χωρίζονται σὲ δύο κύριες κατηγορίες: τοὺς τέκτονες-ναυπηγούς, αὐτοὺς ποὺ ἔπαιρναν τὴν παραγγελία κατασκευῆς καὶ ἀσχολοῦνταν μὲ τὸ σχέδιο καὶ τὴν κατασκευὴ τοῦ πλοίου ἢ ἦταν υπεύθυνοι γιὰ τὴν ἐπισκευή του, καὶ τοὺς διαφόρων εἰδικότητων ἐργάτες.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ναυπηγούς (οἱ Κουφουδάκης, Παγίδας, Μάσχας, Πουτούς, Σέχας, οἱ ὁποῖοι λειτούργησαν στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου πρωτοποριακὰ) ἀπὸ τὸ 1824 γνωρίζουμε ὅτι στὴν Ἑρμούπολη εἶχαν ἔρθει 20 Χιῶτες¹⁷ πριονιστές.¹⁸ Κατὰ τὴν κατασκευὴ τῶν διαφόρου τύπου σκαφῶν χρησιμοποιοῦνταν μαραγκοί, ἀπλατζήδες,¹⁹ πριονιστές. Κύρια ἐργαλεῖα τους τὸ σκεπάρι, τὸ πριόνι, ὁ ξυλοφάκος, τὸ ροκάνι, ἡ πλάνη.²⁰

Συμπληρωματικὴ ἐργασία, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς διαφόρους ξυλουργούς, στοὺς ὁποίους συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ μακαραδοποιοί, προσέφεραν οἱ σιδηρουργοί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τὰ ἐργαστήριά τους μέσα στὸ ναυπηγεῖο ἢ κοντὰ του, καὶ ἀργότερα στὴν ὁδὸ Ἑφαιστου.²¹ Δύο ἐργαστήρια εἶχε στὸ Ναυπηγεῖο ὁ σιδηρουργὸς Φώτιος Ψαρός.²² Τρία ἀνάλογα σιδηρουργεῖα λειτουργοῦσαν ἐκεῖ τὸ 1841, τοῦ σιδηρουργοῦ Πέτρου Νάνου γειτονικὰ μὲ τὰ ἀντίστοιχα ἐργαστήρια τῶν σιδηρουργῶν Κοσμᾶ Ἰωάννου καὶ τοῦ Κουμούλα.²³ Ἀλλὰ δύο μπορεῖ νὰ

14. Τρ. Κωνσταντινίδης, *Καράβια καὶ συντροφοναῦται, 1800-1830*, Ἀθήνα 1954, σ. 117.

15. Δικαιώματα ναυπήγησης ἐπεβλήθησαν σύμφωνα μὲ ἀπόφαση τοῦ Δ. Σ., ὅποτε τὸ 1864 ὀρίστηκε τὸ ἐνοίκιο κατεχομένου τμήματος ἐδάφους στὸ παλιὸ Ναυπηγεῖο ἀλλὰ καὶ στὸ νέο Ναυπηγεῖο, ΓΑΚ.ΑΝΚ, Τ/Δημ. Ἔργα, φ. 151.

16. Ἡ σημασία τῆς λέξης γιὰ τὴν ἐποχὴ εἶναι ἡ μηχανὴ τοῦ βίου.

17. Σχετικὰ μὲ τοὺς ναυπηγούς τῆς Ἑρμούπολης βλ. Angeliki Fenerli, «Les premiers constructeurs de navires à Hermoupolis (île de Syra) 1823-1835», *Πρακτικὰ τοῦ Συμποσίου The evolution of wooden shipbuilding in the Eastern Mediterranean during the 18th and 19th centuries*, Ἀθήνα, Τετράδια Ἐργασίας ΚΝΕ/ΕΙΕ, ἀριθ. 19, 1993, σ. 25-31. Γιὰ τοὺς Χιῶτες πριονιστές, ΓΑΚ.ΑΝΚ, Δημοτολόγιο ἀριθ. 1446-1470 καὶ 1475.

18. Ἐνα ναυπηγικὸ πριόνι μὲ τὸ ὄνομα «Καρμανιόλα» βρίσκεται σήμερα στὸ Βιομηχανικὸ Μουσεῖο, δωρεὰ τοῦ ἀείμνηστου ναυπηγοῦ Νηρέα Μαυρίκου.

19. Ὅσοι πλανιάρουν, λειαίνουν τὰ ξύλα.

20. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἀνδρ. Δαυίδ, λυτά, συμβόλαιο τοῦ 1862, ἀριθ. 31817.

21. Ἡ ὁδὸς Ἑφαιστου ἦταν παλιὰ ὁ κάθετος δρόμος τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ.

22. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβ. Ἀνδρ. Δαυίδ, λυτά, ἀριθ. 12608.

23. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβ. Ἀνδρ. Δαυίδ, λυτά, ἀριθ. 12360.

έντοπίσει κανείς κοντά στο Ναυπηγείο, στους Πέντε Μύλους, ένα από αυτά ήταν του Νικολάου Τζάνε.²⁴

Περισσότερες πληροφορίες για τους σιδηρουργούς μάς δίνει σε μια επιστολή του ό Ιάκ. Ράλλης το 1835. Οί σιδηρουργοί αγόραζαν επί πιστώσει την πρώτη ύλη, δηλαδή σίδερο 'Αγγλίας, από τις διάφορες έμπορικές αποθήκες που ύπρχαν στην πόλη. Δεν κέρδιζαν όμως αρκετά χρήματα, γιατί ήσαν πολλοί και μεγάλος ό ανταγωνισμός. Κατασκεύαζαν όλα τα μεταλλικά είδη, καρφιά, κλειδαριές, κλειδιά, διάφορες σιδηροκατασκευές των οικοδομούμενων σπιτιών (κάγκελα παραθύρων, πυροστιές για μαγείρεμα κ.τ.λ.) και όσα φυσικά ήταν αναγκαία στη ναυπήγηση, έκτος από αλυσίδες, αφού της 'Αγγλίας ήταν φθηνότερες και καλύτερες. 'Ακόμα και άγκυρες σφυρήλατες μπορούσαν να φτιάξουν, αλλά κόστιζαν ακριβότερα σε σχέση με εκείνες που εισάγονταν από την 'Αγγλία.²⁵

Λεπτομερέστερη αναφορά, του 1838,²⁶ των μεταλλικών έξαρτημάτων κατασκευής ενός μπρικιοῦ²⁷ μήκους 19 πήχεων παρέχει ένα συμφωνητικό μεταξύ του θαλασσινοῦ Δημ. Κουτσοδόνη και του «χαλκέα» (σιδηρουργοῦ) Μητρού Κοσμῶ. Τό μπρίκι θά ναυπηγοῦσε ό Ιω. Κουφουδάκης. 'Ο Μητρος Κοσμῶ «ὑπόσχεται νά τοῦ χορηγήσῃ δι' έξόδων τοῦ Κουτσοδόνη ταῖς τζαβέταις, τό καρφί, ταῖς ζαρτόριζαις, τοὺς γάντζους, ταῖς ροδάντζαις,²⁸ τὰ βελόνια καὶ όλα διὰ τὴν κάρφωσιν τοῦ σκάφους». Καὶ όλα αὐτὰ κατασκευάζονταν με στοιχειώδη ἐξοπλισμὸ καὶ ἐργαλεῖα, ὅπως λόγου χάρι τὸ ἀμόνι, τὸ φυσερό, κ.τ.λ.²⁹

Ἡ τέχνη τοῦ σιδηρουργοῦ ήταν ἀναγκαία κατὰ τὴν ἐκτέλεση κάθε σχεδὸν τεχνικοῦ ἔργου αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, τίς διάφορες εἰδικότητές της παρακολουθοῦσαν μαθητευόμενοι καὶ τίς μάθαιναν, ὥσπου νά γίνουν καὶ αὐτοὶ σιδηρουργοί.³⁰ Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ δεκατριᾶχρονου 'Αντώνιου 'Ιωάννου. 'Ο πατέρας του ό 'Ιωάννης 'Αναγνώστου, θαλασσινός, τοποθετεῖ τό 1841 τὸν ἀνήλικο γιό του στὸ ἐργαστήρι τοῦ σιδηρουργοῦ Σπύρου Φωτίου γιὰ νά τοῦ

24. Διὰφορά του με τὸ Δῆμο τὸ 1833, ἀπ' ὅπου φαίνεται ὅτι τὸ ἔχει ἀπὸ τὸ 1825 περίπου. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Δ/Β Προτάσεις τοῦ Δημάρχου πρὸς τὸ Δ. Σ./1: 1840-1848.

25. Ι. Βλαχογιάννης, *ὁ.π.*, σ. 198, 199. 'Επιστολὴ 'Ιακ. Ράλλη πρὸς Βασιλικὴ Νομαρχία Κυκλάδων, Σύρα 11/6/1835.

26. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος 'Ανδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 7147 τῆς 25/5/1838.

27. Μπρίκι = «Δίστηλος πάρων φέρων δύο σταυρώσεις εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἰστούς καὶ συνηθέστατα εἰς τὸν πυρμινιαῖον», Τρ. Κωνσταντινίδης, *ὁ.π.*, σ. 146.

28. Τζαβέτα = γόμφος. Ροδάντσα = ψέλλιον, βραχιόλι.

29. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος 'Ανδρ. Δαυίδ, Λυτά, Εὐρ. 22, ἀριθ. 5357 τῆς 23/3/1837, Πωλητήριο. 'Ο Στ. 'Αγκαγιαούρης πουλάει ἀμόνι, φυσερό στὸ Χρ. Ζαχαρή σιδηρουργό.

30. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ ἐκμάθηση τῶν τεχνιτῶν γινόταν στὰ ἐργαστήρια, σὲ μερικές περιπτώσεις ἡ ἴδια τακτικὴ ἀκολουθεῖται καὶ σήμερα, ἀλλὰ με ἄλλους ὁρους, φυσικά.

διδάξει ἀμισθὶ τὴν τέχνη τοῦ σιδηρουργοῦ. Ἡ μαθητεία προέβλεπε παραμονὴ πέντε χρόνων ἀμισθὶ, ἀλλὰ στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Φωτίου θὰ τὸν ἔτρεφε καὶ θὰ τὸν ἔντυνε. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς μαθητείας του θὰ τὸν ἐφοδιάζε με ἓνα σιδερένιο ἀμόνι 20 ὀκάδων, ἓνα φουσέρο, μία μέγικνη καὶ μερικὰ ἄλλα «μικρὰ ἐργαλεῖα τοῦ τραπεζιοῦ».³¹

Ὁ Ζακυνθινὸς Σπύρος Φωτίου δὲν ἦταν φαίνεται ἓνας σιδηρουργὸς τῆς σειρᾶς, εἶχε μέσα του κάποιο σαράκι τεχνικῆς δημιουργίας. Τὸ 1845 κατασκεύασε «μὴν μηχανὴ διὰ τῆς ὁποίας τελειοποιῶνται στρόφιγγες 10 διαμέτρου ἑκατοστῶν τοῦ ἑλλομέτρου».³² Οἱ στρόφιγγες αὐτὲς χρησίμευαν στὰ ἐλαιοτριβεῖα, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλου εἶδους μηχανές.³³

Ἀπὸ τοὺς τεχνίτες τοῦ μετάλλου, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ παραλείψουμε τοὺς χαλκουργούς· καὶ αὐτοὶ ἔφτιαχναν διάφορα ἐξαρτήματα τῶν πλοίων. Παράλληλα ὅμως ἐπιδίδονταν σὲ πῶς σύνθετες κατασκευές καὶ ἐπισκευές ἀπλῶν μηχανῶν καὶ ἐξαρτημάτων. Ἐνα τέτοιο παράδειγμα ἀποτελεῖ ὁ Παντελῆς Ντιλμπέρογλου, χαλκουργός, ὁ ὁποῖος τὸ 1837 νοικιάζει στὸ «ζυμοποιὸ» Γεράσιμο Κουμπαροῦτσο μὴ μηχανὴ μακαρονιῶν χάλκινη.³⁴ Θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ υποθέσουμε ὅτι ἡ μηχανὴ αὐτὴ ἦταν ἀπλῶς ἰδιοκτησία τοῦ χαλκουργοῦ, ἀν τὸ 1838 κατὰ τὴν πώλησίν της (τιμὴ 750 δρχ.) στὸν Κουμπαροῦτσο δὲν ὁμολογοῦσε ὁ ἴδιος τὴν προέλευσίν της. Τότε ὁ Ντιλμπέρογλου ἀνέφερε «ὅτι κατεσκεύασε ἐνταῦθα [στὴν Ἑρμούπολη] ἰδίους ἀναλώμασιν μίαν καμπάνα [εἶδος λεκάνης], μίαν βίδα, καὶ μίαν μανδραβήδα ἐκ χαλκοῦ, ζυγίζουσας ἑκατὸν πεντήκοντα ὀκάδες, καὶ χρησιμευσούσας διὰ τὴν ζυμοποιάν».³⁵ Πρόκειται φυσικὰ γιὰ κάποια ἀντιγραφὴ μηχανῆς μακαρονιῶν, ἀπ' αὐτὲς πού ὑπῆρχαν στὴν Εὐρώπη. Ἀπὸ τὰ παραπάνω στοιχεῖα προκύπτει ὅτι ὁ μηχανισμὸς καὶ τὰ ἐξαρτήματά της ἀποτελούνταν ἀπὸ χαλκό. Ὡστόσο ἡ εἰκόνα αὐτῆς τῆς μηχανῆς γιὰ νὰ εἶναι πῶς κατανοητὴ σὲ μᾶς θὰ μπορούσε νὰ συγκριθεῖ με ἐκεῖνες πού παρήγαγαν μακαρόνια καὶ κάθε εἶδους ζυμαρικά.

Στὸ ἔγγραφο ἐκπλειστηριασμοῦ «ἐργοστασίου» τοῦ ἀρτοποιοῦ Μιχαὴλ Χατζῆ Μανόλη τῆς 16/5/1837, πού δημοσιεύεται στὸ Παράρτημα, περιλαμβάνεται καὶ μία μηχανὴ μακαρονιῶν,³⁶ στὴν ὁποία περιγράφονται ὅλα τὰ πα-

31. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἀνδρ. Δαυίδ, λυτά, ἀριθ. 12721 τῆς 10/12/1841.

32. Ἑλλόμετρον = ἡλιόμετρο = heliometre = ὄργανο μετρήσεως τῆς διαμέτρου τῶν οὐρανίων σωμάτων.

33. Ἐφμ. Αἴολος τῆς 14/4/1845, Ἀγγελία κατασκευῆς καὶ ἐκθεσης.

34. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἀνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 6259 τῆς 16/10/1837. Ὁ Γεράσιμος Κουμπαροῦτσος, 38 ἐτῶν τὸ 1834, καταγόταν ἀπὸ τὴν Κέα. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Δημοτολόγιο ἀριθ. 1303.

35. Παράρτημα ἀριθ. 3. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἀνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 7021 τῆς 21/4/1838.

36. Παράρτημα ἀριθ. 1. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἀνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά,

ραγόμενα προϊόντα μακαρονοποιίας. "Όλα αυτά αποτελούν ενδιαφέρουσες πληροφορίες σχετικές με τις δυνατότητες της μηχανής, με την ποιικιλία παραγωγής ζυμαρικών και τη χρησιμοποίηση ειδικών τεχνιτών της ίδιας εποχής. 'Ανάλογη πρέπει να ήταν και η μηχανή μακαρονιών³⁷ που νοίκιασε λίγο αργότερα (16/10/1837) ο Παντελής Ντιλμπέρογλου στον Γεράσιμο Κουμπαροῦτσο. Παρόμοια ήταν ίσως και εκείνη που πούλησαν στις 25/11/1837 οι Δημ. Χαϊδούσης και 'Αθ. Καπράνογλους στον Βενέδικτο Μαζίνο.³⁸ Λεπτομερέστερη όμως περιγραφή, πολύ κοντά στην εικόνα και την έννοια «έργοστάσιον», δίνει το πωλητήριο (21/4/1838) μιᾶς μηχανής μακαρονοποιίας από τον Γερ. Κομπαροῦτσο πρὸς τὸν Λάζαρο 'Ορλώφ με τις ἐξῆς πληροφορίες: «με ὅλης τῆς ξυλικῆς τῆς ἀπαρτιζούσης τὴν φάμπρικα, ἡ ὁποία ξυλικὴ συνέχεται καὶ συνδέεται με σίδερα».³⁹ 'Η τελευταία φράση συμπληρώνει τὴν εἰκόνα τῆς μηχανῆς μακαρονιών, συνδέοντας τὰ μεταλλικὰ μέρη της με τὰ ξύλινα, ἔργα τῶν τεχνιτῶν τῆς ξυλουργικῆς, ἀλλὰ καὶ κάποιων ἐξειδικευμένων ἐργατῶν χειριστῶν της.

"Εξω ἀπὸ τοὺς παραπάνω τεχνίτες, σημαντικό ἔργο προσέφεραν καὶ ὅσοι ἐργάστηκαν σὲ ἐπισκευὲς ἢ κατασκευὲς στὸ ναυπηγεῖο. Πολλὰ πλοῖα κατέπλεαν στὴν Έρμούπολη προκειμένου νὰ ἐπισκευαστοῦν, διότι παρουσίαζαν ποικίλες βλάβες στὰ ὑφאלά τους. Οἱ ἐπισκευὲς αὐτὲς ἀπαιτοῦσαν τὴν ἐργασία διαφόρων τεχνιτῶν, ὅπως μαραγκῶν, ἀπλατζήδων, πριονιστῶν κ.τ.λ. Μία ἀπὸ τὶς κύριες βλάβες ἀποτελοῦσε ἡ μείωση τῆς πλευσιμότητάς τους. Βασικὴ αἰτία ἦταν ἡ προσκόλληση στὴ γάστρα τοῦ πλοίου διαφόρων παρασίτων, ὀστράκων, φυκιῶν κ.τ.λ. 'Η ἐργασία ἀπαλλαγῆς ἀπὸ αὐτὰ τὰ παράσιτα ξεκινοῦσε με τὸ καρινάρισμα. Μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ σκάφους ἀπὸ τὸ ἔρμα τοῦ ἄρχιζε τὸ καρινάρισμα,⁴⁰ δηλαδή γύριζαν τὴ μία πλευρὰ τοῦ σκάφους μέσα στὴ θάλασσα, ἔτσι ὥστε τὰ ὑφάλα τῆς ἄλλης πλευρᾶς νὰ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ νερό. 'Η ἐργασία αὐτὴ ἀπαιτοῦσε ἐνίσχυση τοῦ βάρους τῆς πλευρᾶς ποὺ θὰ ἔμπαινε στὴ θάλασσα, δέσιμο τοῦ καταρτιοῦ με κάποια σκοινιά καὶ τράβηγμά του ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ ἦταν σὲ ἄλλα πλεούμενα ἢ στὴν ξηρά, οὕτως ὥστε νὰ γείρει καὶ νὰ εἰσχωρήσει ἡ μία του πλευρὰ στὴ θάλασσα. 'Αφοῦ στερεωνόταν τὸ σκάφος σὲ αὐτὴ τὴ θέση, ἄρχιζε ὁ καθαρισμὸς τῆς γάστρας (συχνὰ γιὰ τὸν καθαρισμὸ χρησιμοποιοῦσαν φωτιά)· ἀκολουθοῦσε τὸ ἄνοιγμα τῶν ἀρμῶν καὶ ὁ καθαρι-

ἀριθ. 5599 τῆς 16/5/1837. 'Η καταγραφή στὴν ἀποθήκη τοῦ ἐργοστασίου συνεχίστηκε τὴν ἐπόμενη μέρα στις 17/5/1837.

37. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος 'Ανδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 6259 τῆς 16/10/1837.

38. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος 'Ανδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 6417 τῆς 25/11/1837.

39. Παράρτημα ἀριθ. 3. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος 'Ανδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 7022 τῆς 21/4/1838.

40. Καρινάρισμα, καρίνα = πρόελευση τῆς ὀνομασίας Καρνάγιο.

σμός τους, στὴ συνέχεια γινόταν τὸ γέμισμα τῶν ἀρμῶν μὲ ξασμένο μαλλὶ ἢ κανάβι, ἐπαλείφονταν οἱ ἀρμοὶ μὲ πίσσα καὶ τέλος ὅλη ἡ γάστρα μὲ λίπος. Ἡ ἐργασία αὐτὴ ὀνομαζόταν καλαφάτισμα. Καλαφάτισμα γινόταν καὶ στὶς νέες κατασκευές σκαφῶν.

Μία ἄλλη κατηγορία στὴν πρώιμη Ἑρμούπολη ἦταν οἱ μύλοι. Οἱ μύλοι, ὅπως καὶ ἄλλα χαρακτηριστικὰ οἰκήματα τῆς πόλης, ἀποτελοῦσαν τοπογραφικὰ σημεῖα γιὰ τὴν ἀναγνώριση μιᾶς ὀρισμένης περιοχῆς, ὅπως οἱ Πέντε Μύλοι κάτω ἀπὸ τὸ Νοσοκομεῖο, Πέντε Μύλοι στὰ Βαπόρια, τὸ Μυλαράκι μετὰ τὴ Λαλακιά, τὸ Μυλαράκι πρὶν νὰ κτιστεῖ ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀνάστασης στὸ δεξιὸ λόφο τῆς Σύρου κ.τ.λ.

Στὴν πρώιμη Ἑρμούπολη, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀλογόμυλους, ὑπῆρχαν δύο εἰδῶν ἀνεμόμυλοι: οἱ καθαυτὸ ἀνεμόμυλοι καὶ οἱ ξυλόμυλοι.⁴¹ Οἱ πρῶτοι εἶχαν κτιστὴ σκάρπα, εὐρύχωρη, ποὺ μπορούσε νὰ χρησιμοποιεῖται ταυτόχρονα καὶ ὡς κατοικία. Ἀντίθετα οἱ ξυλόμυλοι εἶχαν σκάρπα ἀπὸ ξύλο μικροῦ χώρου καὶ περιτριγυριζόταν ἀπὸ διάφορα σπιτοπουλάκια. Ὅλοι τοὺς ἄλεθαν σιτάρι καὶ μάλιστα εἰσαγόμενο (συνήθως ἀπὸ τὴ Ρωσία, Ταϊγάνι), ἐφόσον οἱ πρόσφυγες δὲν μπορούσαν νὰ καλλιεργοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ μπορούσαν, τὸ νησί δὲν προσφερόταν λόγω τῆς φύσης του. Μαθητεία μυλωνάδων ἔχουμε φυσικὰ καὶ ἐδῶ. Καὶ ἀναφέρω ἓνα παράδειγμα ἐπισημαίνοντας τὴ σχέση τῆς μαθητείας μὲ τὴν ἐργασία, ὅπως καὶ κάποιον ὑπαιγιμὸ ποὺ ὑπάρχει στὸ σχετικὸ ἔγγραφο γιὰ τὸ μέλλον τοῦ ἀποφοίτου, ἓνα μικρὸ ἀπόθεμα γιὰ τὴν μετέπειτα ἐπαγγελματικὴ του σταδιοδρομία.

Ἀπὸ τὸ 1829 ἤδη, ἓνας μυλωνάς, ὁ Μαστροβασίλης Μανώλη, Χιώτης τὴν καταγωγὴν, παίρνει τὸ Γεώργιο Κωνσταντίνου, Πάτμιο, στὴ «δούλευσίν του, μαθητὴν διὰ νὰ τὸν διδάξῃ καὶ ἐκπαιδεύσῃ εἰς τὴν τέχνην του». Στὰ 4 χρόνια τῆς μαθητείας του ὁ Κωνσταντίνου ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ἀκολουθεῖ τὸ ἀφεντικό του καὶ νὰ μὴν ἀπουσιάζει ἀπὸ κοντὰ του ἀδικαιολόγητα. Στὸ διάστημα ὅμως αὐτό, ὁ Μαστροβασίλης δὲν μπορούσε νὰ τὸν ἀπολύσει, ἀλλιῶς θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸν ἀποζημιώσῃ μὲ τὸ διπλάσιο ποσὸ τῆς ἀμοιβῆς του. Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ μαθητευομένου ἀνερχόταν σὲ 150 γρόσια γιὰ κάθε ἔτος, ἀπὸ τὰ ὅποια θὰ τοῦ ἔδινε τὰ 100 στὸ μέσο τοῦ ἔτους καὶ τὰ 50 στὸ τέλος τῆς τετραετίας, ἔτσι γιὰ νὰ ἔχει κάποια «ζήμη».⁴² Ἡ συμφωνία τοὺς δὲν προέβλεπε ρουχισμό καὶ ὑπόδυση.

41. ΓΑΚ/Κ.Υ., Δημόσιος Μνήμων Σκ. Μάξιμος, κώδ. 5, ἀριθ. 5837 τῆς 18/12/1830, ξυλόμυλος θέση Τράχηλα «μετὰ διαφόρων ὀσπιτοπούλων κύκλω αὐτῶν» Ἀθανασίου Στραβοτζονούχη ἐπὶ ιδιόκτητης γῆς τοῦ Νικολάου Ροσολάτου ἐπιτερομένης ἀπὸ τὸν Ἀντ. Χόχλακα.

42. ΓΑΚ/Κ.Υ., Δημόσιος Μνήμων Σκ. Μάξιμος, κώδ. 3, ἀριθ. 2624 τῆς 4/1/1829. Μὲ τὴ λέξη «ζήμη» ὑπονοεῖται προφανῶς ἡ λέξη μαγιά - σερμαγιά, ἓνα μικρὸ δηλαδὴ χρη-

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς μαθητὲς-μυλωνάδες, ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ οἱ χώροι μέσα στοὺς ὁποίους ἀσκήθηκαν οἱ μαθητευόμενοι, ἐκεῖ ὅπου γίνονταν οἱ ἐργασίες ἄλεσης, ὅπως οἱ ἀλογόμυλοι, ἀλλὰ καὶ τὰ παραρτήματά τους. Ἀλογόμυλο ἐντοπίζουμε στὴν πρώτημη Ἑρμούπολη ἀπὸ τὸ 1828.⁴³ Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀλογόμυλους ἦταν συνδεδεμένοι μὲ φούρνους, πού δὲν ἔψηναν μόνο ψωμί, ἀλλὰ καὶ παξιμάδι γιὰ τὰ πλοῖα. Οἱ ἀλογόμυλοι ἀποτελοῦν προφανῶς ἓνα ἀπλούστερο μέσο ἄλεσης σὲ σχέση μὲ τοὺς ἀνεμόμυλους, ἂν καὶ ἡ ἀπόδοσή τους σὲ ἄλεσμα ἦταν μικρότερη, ἀλλὰ σταθερότερη, ὥς μὴ ἐξαρτημένη ἀπὸ τὴν πνοή τοῦ ἀνέμου. Γιὰ τὴ λειτουργία τους ἀπαιτοῦνταν ἄλογα, μουλάρια. Ἔτσι ὁ περίγυρος τοῦ ἀλογόμυλου καταλαμβάνονταν ἀπὸ σταύλους ἢ καὶ ἀποθήκες τροφῶν τῶν ζώων. Πολὺ συχνὰ συμπληρωνόταν, ἐκτὸς τοῦ φούρνου, καὶ ἀπὸ ἓνα μαγαζάκι-παράγκα πωλήσεως ψωμιοῦ στὰ Ψωμάδικα.⁴⁴

Ἀλλὰ ἂς ἐπανέλθουμε στὸ «ἐργοστάσιο» τοῦ Μιχαήλ Χατζῆ Μανόλη. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ διάφορα ἐργαλεῖα, δοχεῖα, ἀλευροσιμίδαλο, στάρι, ἀναφέρεται ὅτι στὴν ἀποθήκη του ὑπῆρχαν τὰ ἐξῆς ζυμαρικά: μακαρόνια χοντρά καὶ ψιλά ἄσπρα καὶ μαῦρα, λαζάνια ἄσπρα, φιδές, κουσκούς, ἀστράκι, κριθαράκι.⁴⁵ Ἐξυπακούεται ὅτι τὰ ἀναφερόμενα ζυμαρικά ἀποτελοῦσαν προϊόντα παραγωγῆς τῆς μηχανῆς μακαρονιῶν τοῦ Μιχ. Χατζῆ Μανόλη.

Ἀνεξάρτητα πρὸς τὰ παραπάνω, ἰδιαίτερη σημασία γιὰ τὴν ἔρευνα σχετικὰ μὲ τὶς τεχνικὲς στὴν πρώτημη Ἑρμούπολη ἀποτελεῖ ἓνας φούρνος, «κατημερτζίδικος». Ἡ παράξενη αὐτὴ ὀνομασία ἔχει τὴ ρίζα της στὴ λέξη κατιμέρι, πού σημαίνει γλύκισμα μὲ φύλλο. Κατημερτζίδικος εἶναι ὁ φούρνος πού ψήνει ὅ,τι ἔχει λεπτὸ φύλλο, ὅπως ὁ μπακλαβάς. Φαίνεται ὅτι ἀπαιτοῦσε ἰδιαίτερη κατασκευή, μικρότερο χῶρο καύσης γιὰ νὰ δημιουργεῖται ἀσθενέστερη ἔνταση φωτιᾶς, οὕτως ὥστε νὰ μὴν καίγεται τὸ φύλλο. Τὸ 1840, λοιπόν, ὁ τέκτων Μάρκος Ἰω. Βιδάλης, κάτοικος Τήνου, κατασκεύασε μέσα σὲ δύο μῆνες γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Μάρκου Ἰω. Δούναβη, Πανωσυριανοῦ, ἓνα μαγαζὶ μῆκους ἑπτὰ μέτρων καὶ στὸ ἐσωτερικὸ του ἓνα φούρνο «κατημερτζήδικον». Μό-

ματικὸ ποσὸ γιὰ τὸ ξεκίνημα τοῦ σιδηρουργοῦ μαστρο-Γιώργη. Οἱ ὅροι μαγιά, σεрмаγιά εἶναι λέξεις τουρκικὲς, maya, sermaye = ζύμη, κεφάλαιο.

43. ΓΑΚ/Κ.Υ., Δημόσιος Μνήμων Σκ. Μάξιμος, κώδικας 3, ἀριθ. 3448 τῆς 15/6/1829, ἀναφορὰ ἀγορᾶς ἀλογόμυλου τοῦ χιώτη Γεώργιου Σ. Νεαμουνίτη ἀπὸ τὸν Γεώργιο Βουτσίνου, τὸν Αὐγούστο τοῦ 1828.

44. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἀνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφο λυτά, ἀριθ. 695 τῆς 17/5/1835 καὶ ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἀνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφο ἀριθ. 15131 τῆς 15/5/1843. Τὰ Ψωμάδικα στεγάζονταν στὸ χῶρο τοῦ Λαχανοπωλείου, ἐκεῖ πού τὸ 1855 ἄρχισε νὰ κτίζεται τὸ Παντοπωλεῖο.

45. Παράρτημα ἀριθ. 1. Συμβ. Ἀνδρ. Δαυίδ, ἀριθ. 5599 τῆς 16/5/1837, ὅπου ἡ ἀπογραφή. Ἡ συνέχεια καταγραφῆς τῶν προϊόντων της συνεχίστηκε τὴν ἐπόμενη ἡμέρα στίς 17/5/1837.

λὶς τελείωσε ἡ ἀνοικοδόμησις ὁ Δούναβης, τὸν νοίκιασε μὲ ὅλα τοῦ τὰ σκεύη στὸ λαχανοπώλῃ Γεώργιο Χούμη. Ὁ καθημερτζίδικος φούρνος ἀκολουθοῦσε τὸ «πνεῦμα τῆς 16ης Νοεμβρίου 1840», ἀνῆκε τεχνικὰ δηλαδὴ στὸ συρμὸ τοῦ 1840, ἔχοντας «ἓνα τεσγιάκι κάρινον καὶ ἓνα μάρμαρον, κείμενον εἰς τὸ στόμιον τοῦ φούρνου».⁴⁶ Δὲν φαίνεται ὅμως ποιοὶ ἦταν οἱ πελάτες τοῦ Χούμη καὶ ἂν κέρδιζε μόνο ἀπὸ τὰ ψηστικά ἢ ἔφτιαχνε καὶ ὁ ἴδιος γλυκὰ ταψιοῦ.

Ἀπὸ τὰ παραδείγματα ποὺ ἀναφέρθηκαν ἐδῶ σχετικὰ μὲ τὴν πρώιμη Ἑρμούπολη παρατηροῦμε ὅτι ὅσο καὶ ἂν ἡ φτωχὴ αὐτὴ πόλις τῶν προσφύγων εἶχε πρωτογενεῖς τρόπους λειτουργίας, ἔκρυβε μέσα της τὴ δυναμικὴ τῆς τεχνικῆς ἀνάπτυξης. Σχεδὸν ὅλοι οἱ τομεῖς της ἐξελίχθηκαν, ἀναπτύχθηκαν, κορυφώθηκαν.

46. Παράρτημα ἀριθ. 4. ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἀνδρ. Δαυίδ, λυτά, ἀριθ. 11244 τῆς 16/11/1840 καὶ παραλαβὴ τοῦ φούρνου ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβ. Ἀνδρ. Δαυίδ, λυτά, ἀριθ. 11414 τῆς 13/1/1841.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1

ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 5599 τῆς 16/5/1837 (μὲ | σημειώνεται ἡ ἀλλαγὴ σελίδας)

Ἀριθμὸς 5599

Σύνταξις ἀπογραφῆς

Τῷ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ ἔτει τῇ δεκάτῃ ἑκτῇ Μαΐου ἡμέρᾳ κυριακῇ πρὸ μεσημβρίας. Ἐν Ἑρμουνπόλει Σύρον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ χρονολογίαν ἑνδεκα Μαΐου ὑπ' ἀριθμὸν ἑκατὸν δέκα τρία καὶ δέκα πέντε Μαΐου ὑπ' ἀριθμὸν ἑπτακόσια εἴκοσι τοῦ τρέχοντος μηνὸς ἀποφάσεως τοῦ ἐνταῦθα Πρωτοδικείου καὶ τοῦ προέδρου αὐτοῦ, διὰ τῶν ὁποίων συγχωρεῖται εἰς τοὺς κυρίους Ζαννὴ Νικολάου Λαγόκινον, Δημήτριον Ζάννον καὶ Γεώργιον Πατούνα, δανειστὰς τοῦ Μιχαὴλ Χατζῆ Μανώλῃ ἀρτοποιοῦ νὰ πλειστηριάσουν τὰ ὑπὸ σφράγισιν εὐρισκόμενα πράγματα τοῦ ὀφειλέτου των, ὑποκείμενα εἰς φθορὰν, κινητὰ, σπινιστάμενα εἰς δύο ἀλογομύλους. Μίαν μηχανὴν μακαρονιῶν, εἰς σίτον, ἄλευρον, Μακαρόνια, ἄλογα, χοίρους, καὶ εἰς ἀποσκευὴν τῶν φούρων, μετέβην ἐγὼ ὁ συμβολαιογράφος Α. Δαυίδ εἰς τὸ ἐργοστάσιον τοῦ ρηθέντος Μιχαὴλ Χατζῆ Μανώλῃ κείμενον ἐνταῦθα εἰς Ἑρμούπολιν πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ κυρίου Ἀθανασίου Λαδοπούλου, ὅπου εὔρον τὸν κύριον Εἰρηνοδίκην Ἑρμουνπόλεως ἀποσφραγίζοντα μέρη τινὰ τοῦ ρηθέντος ἐργοστασίου, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ τρίτου ἄρθρου τῆς ὑπ' ἀριθμὸν ἑκατὸν δέκα τρία ἀποφάσεως τοῦ ἀναφερομένου Δικαστηρίου. Μετέβην λέγω εἰς τὸ ρηθὲν ἐργοστάσιον διὰ νὰ συντάξω τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων τῶν ἀναφερομένων ἀποφάσεων ἧσαν δὲ παρόντες εἰς τὴν ἀπογραφὴν οἱ Δημήτριος Ζάννος καὶ Γεώργιος Πατούνας, ἔμποροι κάτοικοι ἐδῶ, οἱ ἐκτιμῆται Ἰωάννης Ἀγκὰς καὶ Ἀθανάσιος Ἀλεξίου Καπράνογλους, διορισθέντες πρὸς ἐκτίμησιν τῶν κάτωθεν φαινομένων πραγμάτων ἀρτοποιοὶ τὸ ἐπάγγελμα, κάτοικοι ἐδῶ, γνωστοὶ μου ἅπαντες. Ἀρχεται ἡ ἀπογραφὴ παρόντων τῶν ἐπὶ τούτου προσκληθέντων μαρτύρων τῶν κυρίων Μάρκου Γεωργαντοπούλου ἐμπόρου καὶ Ἰωάννου Βουρουκλᾶ γραφέως, κατοικούντων ἐδῶ γνωστῶν μου καὶ ἀσχέτων συγγενείας μὲ τοὺς ἔχοντας συμφέρον εἰς τὴν ἀπογραφὴν. Πρὶν ἢ γένα ἑναρξαι τῆς ἀπογραφῆς καὶ ἐκτιμήσεως ἐπέβαλα πρὸς τοὺς ἐκτιμητὰς, δυνάμει τοῦ ἄρθρου χίλια ἐβδομήκοντα δύο τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας τὸν εἰς τὰ ἄρθρα τριακόσια τριάκοντα πέντε καὶ τριακόσια ἐβδομήκοντα τρία τῆς αὐτῆς Δικονομίας διαλαμβανόμενον ὄρκον. Ἀκολουθῶς ἐκτιμῶν ὡς ἔπεται τὰ καταγεγραμμένα.

Δύο Ἑμιόλους πρὸς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα δραχμὰς ἕκαστον Δραχμὰς τριακοσίας ἐξήκοντα	360
Τρία ἄλογα, ἵπποι, ἐξ ὧν τὰ δύο μαῦρα, τοπαρλάκης καὶ Ντάνος λεγόμενα, καὶ τὸ ἄλλο λευκόν, κοπέλλα λεγόμενον πρὸς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα Δραχμὰς ἕκαστον Δραχ. 360 ὅπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 360	
Δραχμὰς πεντακοσίας σαράντα	540
Ἐτι δύο ἵπποι λευκοὶ Γρίβας καὶ Κολοκοτρόνης λεγόμενοι πρὸς ἐνεήκοντα δραχμὰς ἕκαστος. Δραχμαὶ, ἑκατὸν ὀγδοήκοντα	180
Δύο σέλαις καὶ τέσσερες χαλινοὶ παλαιοὶ πεντήκοντα Δραχμὰς	50
Δύο ἀλογόμυλοι ἐξ ὧν ἕκαστος ἔχει ἓνα ζευγάρι Μυλό- πετραις καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα προσηρητημένα εἰς αὐτούς, ἔτι δύο μυλοκόπια, ἓνα πριόνι, ἓνα σκεπάρονι, μῖαν ὀδοντάγρα, ἓνα τρυπάνι καὶ δύο σμύλαις ἀπαρτί- ζοντα τὰς ἀποσκεβὰς τῶν Μύλων διὰ Δραχμὰς Χιλίας.	1000
Τρεῖς Μάσταις μία μεσότριβη καὶ δύο παλαιαὶ καὶ τρεῖς σέσουλαις εἴκοσι πέντε δραχμὰς	25
Δύο σκάφαις διὰ ζύμομα καὶ τρία σκαφίδια διὰ προζύμι πεντήκοντα Δραχμὰς	50
Τρία μαστέλα, δυὸ βαρέλια τοῦ νεροῦ, δύο ὅμοια μεγάλα καὶ δύο κουβαδάκια ὅλα μεσότριβα δέκα ὀκτὼ δραχμὰς	18
Τέσσερα ἀλεβροβάρελα παλαιὰ δέκα δραχμὰς	10
	Δραχ. 2233
ἢ ὅπισθεν ποσότης Δραχμὰς 2233	
Τρία καπάκια παλαιά, ὀκτὼ δραχμαὶς	8
Ἐκατὸν κοφινάκια διὰ ψωμιὰ καὶ πέντε κόφαις μεγάλαις δραχμὰς	15
Τέσσερα φτιάγια τοῦ φούρνου, δύο καπάκια τοῦ φούρνου, μία πανιάρρα καὶ ἓνα κοντάρι δώδεκα Δραχμὰς	12
ἐννέα πλάκες μαλτέζικαις τέσσερες Δραχμὰς	4
Τέσσερα ἀμυγδαλοκόσκηνα, δύο σιτοκόσκηνα, δύο σίτες τοῦ ἀλευριοῦ καὶ ἓνα παλαιὸν τακτὲ ἐξήκοντα δραχμὰς	60
Ἑπτὰ κομμάτια παλαιόπανα τοῦ ψωμιοῦ Δώδεκα δραχ- μὰς	12
Ἐνα στατήρα, ἓνα ὅμοιον μικρότερον, μία ζυγαριά, ἓνα	

κόφτη παξιμαδιοῦ, καὶ δύο ξύστρες τῆς ζύμης, ἐξήκοντα Δραχμὰς	60
Ἐνα καζάνι χάλκινον ζυγίζον πέντε ὀκάδες καὶ τριάκοντα δράμια, εἴκοσι πέντε Δραχμὰς	25
Πέντε λιχνάρια ἐξ ὧν τρία χάλκινα καὶ δύο τενεκεδένια δύο Δραχμὰς	2
Δώδεκα ζύγια ξύλου φωτιάς καὶ ἑκατὸν τριάκοντα δεμάτια κλαδιά, πενήκοντα δραχμὰς	50
<hr/>	
Δραχ. 2481	
ἡ ὀπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 2481	
Ἐνα μπουράτο μὲ τὸ φανάρι διὰ κοσκίνησμα ἀλεύρου, ἐξήντα Δραχμὰς	60
Διακόσια τριάντα τέσσερα κοιλὰ σιτάρια ταιγανίου [Ταϊγανίου] μετρηθὲν ἀπὸ τὸν ἐπὶ τούτου προσκληθέντα μετρητὴν Γεώργιον Χάρδαν κατοικοῦντα ἐδῶ καὶ γνωστόν μου, πρὸς δραχμὰς πέντε τὸ κοιλὸν δραχμὰς χιλίας ἑκατὸν ἑβδομήκοντα	1170
Ἐνα φτιάρι τοῦ παξιμαδιοῦ καὶ ἓνα τραπέζι ξύλινον, διὰ καθάρισμα σίτου, πέντε δραχμὰς	5
Τριακοσίας δέκα τρεῖς ὀκάδες ἀλευροσιμύγδαλον πρὸς σαράντα λεπτά ἢ ὀκτὰ δραχμὰς ἑκατὸν εἴκοσι πέντε καὶ εἴκοσι λεπτά	125.20
Τέσσερεις χοῖροι ἐξ ὧν οἱ τρεῖς θυλικοὶ ἑκατὸν σαράντα τρεῖς δραχμὰς	143
Τέσσερεις ὄρνιθες καὶ ἓνας πετινὸς ἑπτὰ δραχμὰς	7
Εἴκοσι ὀκάδες ἄλας δύο δραχμὰς	2
Ἐνα ἥμισυ κοιλὸν τρεῖς δραχμὰς	3
Ἐως ἐδῶ κατέγραψα ὅσα εἰς τὸ ἀναφερόμενον ἐργοστάσιον καὶ τὰ παρέδωσα πρὸς φύλαξιν πρὸς τοὺς κυρίους Δημήτριον Ζάνον καὶ Γεώργιον Πατούνα. Ἐπροσκάλεσα τοὺς ἐν τῷ ρηθέντι ἐργοστασίῳ ἐνοικοῦντας Γεώργιον	Δραχ. 3996.20
<hr/>	
Δουραμάνην καὶ Βασίλειον Παναγιωτέαν ὑπηρέτας ἐν τῷ ἐργοστασίῳ, κατοικοῦντας ἐδῶ καὶ γνωστούς μου τοὺς ὁποίους ἠρώτησα ἂν ἐν γνώσει των ἀφηρέθη ἢ ὑπεξαιρέθη τι ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον καὶ ἀποκρίθισαν καταφατικῶς, ὁ μὲν Παναγιωτέας ἐπροσκλήθη νὰ ὀρκισθῇ κατὰ τὸν ἑννατον παράγραφον τοῦ ἄρθρου χίλια ἑβδομήντα ἓνα	

τῆς πολιτικῆς Δικονομίας, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησεν, ὁ δὲ Δουραμάνης ἐβεβαίωσε τὴν μαρτυρίαν του δι ὅρκου κατὰ τὸν Νόμον.

Ἀναβληθείσης τῆς ἀπογραφῆς ἄρχεται πάλιν σήμερον τῇ δεκάτῃ ἐβδόμῃ Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτασιοστοῦ τριακοστοῦ ἐβδόμου ἔτους, ἡμέρα δευτέρα μετὰ μεσημβρίαν ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῆς ζυμοποιίας τοῦ Μιχαὴλ Χατζῆ Μαυρόλη, κειμένην κατὰ τὴν ἀγοράν, πλησίον τοῦ καφενεῖου τοῦ Ἀναγνώστου Χατζῆ Ἰωάννου παρόντων τῶν ἀναφερομένων διαδίκων καὶ τοῦ Μάρτυρος Βουρουκλή ἀντὶ δὲ τοῦ ἑτέρου Μάρτυρος Γεωργαντοπούλου μὴ ἔλθόντος, ἦτοι ὁ κύριος Νικόλαος Λέτζος ἔμπορος κάτοικος ἐδῶ γνωστός μου καὶ ἄσχετος συγγενείας μὲ τοὺς ἔχοντας συμφέρον εἰς τὴν παροῦσαν ἀπογραφὴν. Οἱ ἐκτιμηταὶ εἶναι οἱ,

Δραχ. 3996.20

| ἡ ὀπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 3996.20

αὐτοί, οἵτινες ἐκτιμοῦν τὰ ἀκόλουθα πράγματα καὶ ἀκολούθως

Μακαρόνια μαῦρα χοντρά ὀκάδες ἑκατὸν μία καὶ τριακόσια δράμια πρὸς λεπτὰ τριάκοντα πέντε τὴν ὀκάν, δραχμὰς τριάκοντα πέντε καὶ ἐξήκοντα δύο λεπτὰ

35,62

Μακαρόνια χοντρά χάσικα ὀκάδες τετρακόσιαις μίαν πρὸς πενήκοντα λεπτὰ τὴν ὀκάν δραχμὰς διακοσίας καὶ πενήκοντα λεπτὰ

200,50

Μακαρόνια ψιλὰ χάσικα ὀκάδες ἑκατὸν πενήντα ἡμισυ πρὸς πενήντα λεπτὰ ἢ ὀκὰ Δραχμὰς ἐβδομήντα πέντε καὶ εἴκοσι πέντε λεπτὰ

75,25

Λαζάνια χάσικα, ὀκάδες ἐξήκοντα ἐξ ἡμισυ πρὸς πενήντα τέσσερα λεπτὰ ἢ ὀκὰ Δραχμὰς τριάκοντα πέντε καὶ ἑννεήντα ἓνα λεπτὸν

35,91

Φιδὲ ψυλόν, ἀστρουλάκιον ὀκάδες ἑννεήντα δύο καὶ τριακόσια δράμια πρὸς πενήντα τέσσερα λεπτὰ ἢ ὀκὰ Δραχμὰς πενήντα καὶ ὀκτὼ λεπτὰ

50,8

Κονκουσὸν ὀκάδες ἐξήντα πέντε πρὸς σαράντα ἑπτὰ λεπτὰ ἢ ὀκὰ Δραχμὰς τριάντα καὶ ἐβδομήντα ὀκτὼ λεπτὰ

30,78

Δραχ. 4424,34

ἡ ὀπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 4424,34	
ἀστρουλάκι ὀκκάδες σαράντα ἕξ πρὸς σαράντα ὀκτὼ λεπτὰ ἡ ὀκκά Δραχμὰς εἴκοσι δύο καὶ ὀκτὼ λεπτὰ	22,8
Κριθαράκι ὀκκάδες πεντακόσιες εἴκοσι ἑννέα ἥμισυ πρὸς σαράντα πέντε λεπτὰ ἡ ὀκκά Δραχμὰς διακοσίας τριάντα ὀκτὼ καὶ εἴκοσι ἑπτὰ λεπτὰ	238,27
Ἀλευρα ὀκκάδες ἑκατὸν πενήντα ἕξ πρὸς λεπτὰ εἴκοσι πέντε Δραχμὰς τριάντα ἑννέα	39
Σιμυγδάλι ὀκκάδες δέκα πρὸς πενήντα λεπτὰ ἡ ὀκκά Δραχμὰς πέντε	5
Ἐξήντα ὀκκάδες χονδροσιμήγαλο πρὸς δέκα ἕξ λεπτὰ ἡ ὀκκά Δραχμὰς ἑννέα καὶ ἑξήντα	9,60
Διακόσιες ἑξήντα ὀκκάδες σκήβαλα μὲ σίτον ἡγομένα πρὸς δέκα ὀκτὼ λεπτὰ ἡ ὀκκά Δραχμὰς σαράντα ἕξ καὶ ὀγδοήντα λεπτὰ	46,80
Μιὰ φάμπρικα Μακαρωνιῶν χαλκίνη συγκειμένη ἀπὸ ἑπτὰ Χάλκινους τύπους (φόρμαις) ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας εἶναι παρὰ χαλκουργῶ πρὸς ἐπισκευήν. Μίαν καμπάναν ὀριχάλκινη μὲ τὴν ἀναγκαίαν ξυλικήν, ἕνα μπατάλι μὲ ἄκρα ὀριχάλκινα. Τρία ξυράφια μὲ σιδηραῖς βύδαις	Δραχ. 4785,09
ἡ ὀπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 4785.09	
Μία βύδα καὶ μία μανδραβύδα ὀριχάλκιναι αἵτινες εἶναι παρὰ χαλκουργῶ πρὸς ἐπισκευήν	
Ἐνα τροχὸν μὲ τὸν ἐργάτην, μία γράμπουλα μὲ δύο μπαστούνια διὰ Δραχμὰς χιλίας τριακοσίας	1300
Τριάντα πέντε τελάρα, ἕξ ὧν τὰ εἴκοσι καινούρια, πρὸς τρεῖς Δραχμὰς τὸ ἕνα καὶ δεκαπέντε μεσότριβα πρὸς δύο Δραχμὰς καὶ πενήντα λεπτὰ τὸ ἕνα, τὸ ὅλον Δραχμὰς ἑννεήντα ἑπτὰ καὶ πενήντα λεπτὰ	97,50
Ἐνα μπουράτο διὰ κοσκίνισμα ἀλεύρου τριάκοντα Δραχμὰς	30
Τρία σιμηγδαλοκόσκινα. Ἐνα σιτοκόσκινον, ἕξ μαστέλα, δύο μάστεις. Ἐνα τραπέζι διὰ τὸ πάστρεμα τοῦ σιταριοῦ.	
Ἐννεήκοντα Δραχμὰς	90
Ἐνα σοφὰ χρησιμεύοντα ἀποθήκη σιταριοῦ καὶ διάφορα ἐμπύγματα ξύλινα τηράντες λεγόμενα, δύο τραπέζια, μία πάγκα καὶ ἕνα τολάπι. Ἐκατὸ Δραχμὰς	100

Ἑπτὰ κασόνια παλαιὰ εἴκοσι μία Δραχμαὶ	21
Δύο ὅμοια ἕξ Δραχμάς	6
	<hr/> Δραχ. 6429.59
ἡ ὀπισθεν ποσότης Δραχμαὶ 6429.59	
Ἐνα Βαρέλι τοῦ νεροῦ καὶ δύο φτιάγια σιταριοῦ τὸ μὲν τρεῖς Δραχμάς τὰ δὲ μίαν Δραχμὴν Δραχμάς τέσσερες	4
Ἐνα Καντάρι καὶ μία Μπαλάντζα ἀπὸ τενεκὲ μὲ δράμια ὀριχάλκινα καὶ δύο σέσουλες εἴκοσι δραχμάς	20
Τὸ ὅλον τῆς ποσότητος Δραχμαὶ ἕξ χιλιάδες τετρακόσιαις πενήντα τρεῖς καὶ πενήντα ἑννέα λεπτά	6453,59

ὅλα τὰ ἀναφερόμενα πράγματα παρεδόθησαν πρὸς φύλαξιν πρὸς τοὺς ἀναφερομένους Πατούνα καὶ Ζάννον.

Ἐνταῦθα δὲν ἔχει χῶρον τοῦ ἄρθρου χίλια ἑβδομήντα ἑννέα, ὁ ἑνατος παράγραφος, διότι ἐν τῇ ρηθεῖσει ἀποθήκη δὲν κατοικοῦσε κανεῖς, ἥτοι μένει σφραγισμένη καὶ ἐν καιρῷ τῆς ἀποσφραγίσεως, ἐπαρατηρήθη ὅτι αἱ σφραγίδες δὲν ὑπῆρχαν ἀλλὰ τὰ κλειῖθρα δὲν ἦσαν βιασμένα.

Εἰς τὴν ρηθεῖσαν ἀποθήκην ὑπάρχει καὶ ἄλλη μία φάμπρικα μακαρονίων μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα καὶ μὲ ἑννέα τύπους, ἀλλ' αὕτη κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν κυρίων Πατούνα καὶ Ζάννου, ἀνήκει πρὸς τὸν Κύριον Χαϊδούσην ὅστις τὴν εἶχε ὑπὸ ἐνοίκιον πρὸς τὸν διαληφθέντα Μιχαὴλ Χατζῆ Μανόλην. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀπογραφῆς τῶν ἀναφερομένων πραγμάτων εἶναι διὰ τὰ πωληθούσιν ἐπὶ Δημοπρασίας κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ὑπὸ χρονολογίαν ἑνδεκα Μαΐου ἐνεστῶτος Μηνὸς ἀναφερομένης ἀποφάσεως. Ἔως ἐδῶ ἔπαυσε ἡ ἀπογραφή διότι δὲν ὑπάρχουν ἄλλα πράγματα. Γενομένης δὲ τῆς ἀναγνώσεως Μεγαλοφώνως καὶ Εὐκρινῶς, οἱ μὲν ὑπηρέται Παναγιωτέας καὶ Δουραμάνης προσκληθέντες νὰ ὑπογράψουν ὁμολόγησαν, ὅτι ἦτο ἀγράμματοι οἱ δὲ λοιποὶ ὑποφαίνονται ἰδιοχείρως των.

[Ὑπογράφες:]

Δημήτριος Ζάννος

Γεώργιος Πατούνας

Ἀθανάσιος Ἀλεξίου Καπράνογλου

Ἰωάννης Ἀγκᾶς

— Γεωργαντόπουλος Μάρτυς

Ν. Λέτζος Μάρτυς

Ἰωάννης Βουρούκλας Μάρτυς

ὁ Συμβολαιογράφος

Α. Δανιδ

2

ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 7021 τῆς 21/4/1838
(μὲ | σημειώνεται ἡ ἀλλαγὴ σελίδας)

Ἀριθμὸς 7021

Πωλητήριον

Τῷ χιλιοστῷ Ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ὀγδόῳ ἔτει τῇ εἰκοστῇ πρώτῃ Ἀπριλίου ἡμέρᾳ Πέμπτῃ πρὸ μεσημβρίας ἐν Ἑρμονόλει Σύρον, εἰς τὸ κατὰ τὴν ἀγορὰν γραφεῖον μου, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Α. Δαυίδ καὶ τῶν προσυπογραφομένων μαρτύρων τῶν Κυρίων Γεώργιον Παναγιώτου, τὸ ἐπάγγελμα ἐμπορίου καὶ Σαράντου Ἰωάννου μεσίτου, κατοικούντων ἐδῶ γνωστῶν μου καὶ ἀσχέτων συγγενείας μὲ τοὺς συμβαλλομένους, ἐπαρουσιάσθησαν οἱ Κύριοι Παντελῆς Ντηλμπέρογλους χαλκουργὸς τὸ ἐπάγγελμα, καὶ ὁ Γεράσιμος Κομπαροῦτζος Ζυμοποιὸς τὸ ἐπάγγελμα, κάτοικοι ἐδῶ, γνωστοί μου, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἦτοι ὁ Κύριος Ντηλμπέρογλους, ὡμολόγησεν ὅτι κατασκευάσας ἐνταῦθα ἰδίους ἀναλώμασιν μίαν καμπάνα, μίαν βίδα, καὶ μίαν μανδραβίδα ἐκ χαλκοῦ ζυγιζούσας ἑκατὸν πενήκοντα ὀκκάδες, καὶ χρησιμευούσας διὰ τὴν ζυμοποιίαν, οἰκιοθελῶς πωλεῖ αὐτὰ τὰ τρία ἐργαλεῖα πρὸς τὸν διαληφθέντα Κύριον Κομπαροῦτζον διὰ δραχμὰς ἑπτακοσίας πενήκοντα, τὰς ὁποίας ὁμολογῶν ὅτι ἔλαβεν ἀπ' αὐτὸν εἰς μετρητὰς ταῦτα πωλεῖ ἐλεύθερα χρέους, ὑποθήκης καὶ πάσης ἀμφισβητήσεως, διὰ τὰ χαίρεται ἀπὸ σήμερον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς κτήματά του ἀναφαίρε | τα ἀναφισβήτητα καὶ παντοτινά, ἐγγνόμενος πρὸς αὐτὸν δι' ὅλα αὐτὰ ἀξιοχρεὸς, ὁμολογεῖ ἐπὶ τέλους ὁ κύριος Κομπαροῦτζος, ὅτι παρατηρήσας τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐργαλεῖα καὶ εὐρὼν τὰ τῆς ἀρεσκείας του τὰ δέχεται εἰς τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὐρίσκονται. Εἰς ἐνδειξιν ὑποφαίνονται ἰδιοχείρως των μὲ τοὺς μάρτυρας, ἀφοῦ τοὺς ἀνεγνώσθη εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως. Παντελῆς Τηλμπέρογλους Γεώργιος Παναγιώτου μάρτυς

Γεράσιμος Κομπαροῦτζος

Σαράντος Ἰωάννου μάρτυς

Α. Δαυίδ

3

ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἄνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 7022 τῆς 21/4/1838
(μὲ | σημειώνεται ἡ ἀλλαγὴ σελίδας)

Ἀριθμὸς 7022

Συμφωνητικὸν

Ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνος ὁ Συμβολαιογράφος Α. Δαυίδ εἰδοποιῶ ὅτι τῷ χιλιοστῷ Ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ὀγδόῳ ἔτει τῇ εἰκοστῇ πρώτῃ Ἀπριλίου ἡμέρᾳ Πέμτῃ πρὸ μεσημβρίας ἐν Ἑρμουπόλει Σύρον εἰς τὸ κατὰ τὴν ἀγορὰν γραφεῖον μου, ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Α. Δαυίδ καὶ τῶν προσυπογραφομένων μαρτύρων τῶν Κυρίων Γεωργίου Παναγιώτου, τὸ ἐπάγγελμα ἐμπόρου, καὶ Σαράντου Ἰωάννου, τὸ ἐπάγγελμα μεσίτου, κατοικούντων ἐδῶ, γνωστῶν μου καὶ ἀσχέτων συγγενείας μὲ τοὺς συμβαλλομένους, ἐπαρουσιάσθησαν οἱ Κύριοι Γεράσιμος Κομπαροῦτζος Ζυμοποιὸς καὶ ὁ Ἀναστάσιος Λαζάρου Ὁρλῶφ θαλασσινὸς κάτοικος ἐδῶ, γνωστοί μου ἀμφοτέρω, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος, ἦτοι ὁ Κομπαροῦτζος ἰδιοκτῆτης μιᾶς φάμπρικας Μακαρωνίων, συγκειμένης ἀπὸ μίαν καμπάνα μία βήδα καὶ μίαν μανδραβήδα ἐκ χαλκοῦ καὶ τὰ τρία αὐτὰ ἐργαλεῖα ζυγίζοντα ἑκατὸν πενήντα ὀκκάδες, ἰδιοκτῆτης πρὸς τούτοις τριῶν χαλκίνων τύπων μὲ ὅλης τῆς ξυλικῆς τῆς ἀπαρτιζούσης τὴν φάμπρικα, ἣ ὁποία ξυλικὴ συνέχεται καὶ συνδέεται μὲ σίδηρα, οἰκειοθελῶς καὶ ἀπαραβιάστως πωλεῖ αὐτὴν τὴν φάμπρικα πρὸς τὸν κύριον Ὁρλῶφ διὰ τὰλληρα Δίστυλα Ἰσπανίας ἑκατὸν ἢ δραχμὰς ἑξακοσίας, τὰς ὁποίας ὁ Κύριος Κομπαροῦτζος ὁμολογεῖ, ὅτι ἔλαβεν ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ὁρλῶφ καὶ τοῦ πωλεῖ τὴν ρηθεῖσαν Φάμπρικαν ἐλευθέραν χρέους, ὑποθήκης καὶ πάσης ἀμφισβητήσεως, ἀλλὰ μὲ τὰ ἐξῆς συμφωνίας:

Α. Ἄν ὁ κύριος Κομπαροῦτζος μετὰ ὀκτὼ μῆνας ἀπὸ σήμερον θελήσῃ νὰ μεταγοράσῃ αὐτὴν τὴν Φάμπρικα ἀπὸ τὸν κύριον Ὁρλῶφ εἰς τὴν συμφωνηθεῖσαν τιμὴν τῶν ἑξακοσίων δραχμῶν ὁ Κύριος Ὁρλῶφ ὑπόσχεται καὶ ὑποχρεοῦται νὰ τὴν μεταπωλῇ παραχοῇμα.

Β. Ἄν ὁμοῦς ὁ Κύριος Κομπαροῦτζος δὲν θελήσῃ ἢ τὰ μέσα του δὲν τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ μεταγοράσῃ αὐτὴν τὴν Φάμπρικα εἰς τὴν ἀναφερομένην τιμὴν, καὶ εἰς τὴν πτώσιν τῶν ὀκτὼ μηνῶν, θέλει χάσῃ πᾶν δικαίωμα ἐπ' αὐτῆς, καὶ ὁ κύριος Ὁρλῶφ θέλει θεωρεῖσθαι αὐτὴ τότε ἰδιοκτῆτης παντοτινὸς καὶ ἀναμφισβήτητος, δυνάμενος νὰ τὴν διαθέσῃ κατὰ ἀρέσκειαν.

Γ. Ἐν τούτοις διαρκούντων τῶν ὀκτὼ μηνῶν ὁ κύριος Κομπαροῦτζος θέλει ἔχει τὴν Φάμπρικαν εἰς τὸ ἐνταῦθα Ζημοποιοιόν του διὰ νὰ ἐργάζεται μὲ αὐτὴν, ἀπ' ὅτι κέρδος πράξει εἶναι πρὸς ὄφελός του, ὑποσχόμενος νὰ κάμνῃ δι'

ἐξόδων του πᾶ | σαν καὶ οἰανδίποτε ἀναγκαίαν ἐπισκευὴν διὰ τὰ διατηρῆται ἐν καλῇ καταστάσει, ὅπως εἶναι σήμερον.

Δ. Εἶναι προσέτι εἰς βάρος καὶ διὰ λογαριασμόν τοῦ κυρίου Κομπαροῦτζου καὶ αὐτὴ ἡ ἐνδεχομένως παντελὴς ἀπώλεια τῆς Φάμπρικας διαρκούντων τῶν ὀκτὼ μηνῶν ὑποσχόμενος ἐν περιστάσει τοιαύτῃ τὰ τὴν ἀντικαθιστᾷ δι' ἐξόδων του μὲ ἄλλην τῆς αὐτῆς ποιότητος καὶ ἀξίας. Ταῦτα οἰκειοθελῶς συμφωνήσαντες ὑποφαίνονται ἰδιοχείρως των μὲ τοὺς μάρτυρες, ἀφοῦ τοὺς ἀνεγνώσθη εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως.

Γεράσιμος Κομπαροῦτζος

Α. Δαυίδ

Ἀναστάσιος Α. Ὁρλώφ

Σαράντος Ἰωάννον μάρτις

Γεώργιος Παναγιώτη μάρτις

4

ΓΑΚ.ΑΝΚ, Συμβολαιογράφος Ἀνδρ. Δαυίδ, ἔγγραφα λυτά, ἀριθ. 11244 τῆς 16/11/1840 (μὲ | σημειώνεται ἡ ἀλλαγὴ σελίδας)

Συμφωνητικόν.

Ἀριθμὸς ἑνδεκα χιλιάδες διακόσια τεσσαράκοντα τέσσαρα.

Ἐπαρουσιάσθησαν ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Συμβολαιογράφου Ἐρμουπόλεως Ἀνδρέου Δαυίδ, κατοικοῦντος εἰς ταύτην τὴν πόλιν, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀκολούθως ἀναφερομένων μαρτύρων, ἀφ' ἑνὸς μέρους ὁ κύριος Μάρκος Ἰωάννον Δούναβης τὸ ἐπάγγελμα ἔμπορος, κατοικῶν εἰς ἄνω πόλιν Σύρου καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ Γεώργιος Χούμης λαχανοπώλης κατοικῶν ἐνταῦθα. Ἀμφότεροι γνωστοί μου, ἄσχετοι συγγενείας μὲ ἐμὲ καὶ ἠτήσαντο τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος ἔγγραφου, μὲ τὸ ὅποῖον ὁμολογοῦν, ὅτι οἰκειοθελῶς ἐσυμφώνησαν τὰ ἀκόλουθα.

Πρῶτος ὁ Κύριος Μάρκος Ἰωάννον Δούναβης ὑπόσχεται τὰ οἰκοδομήσῃ μὲ ἐξοδὰ του, ἐνταῦθα ἐπὶ ἐνὸς ἰδιοκτήτου αὐτοῦ οἰκοπέδον κειμένον μεταξὺ τοῦ ὀσπητίου του καὶ τοῦ φούρνου του τοῦ Γεωργίου Ἰωάννον Ρωσολάτου ἕνα μαγαζεῖον καὶ ἐντὸς αὐτοῦ φούρνου καταμέρδῃ [λέξῃ διαγραμμένη] κατημερτζήδικον μὲ μίαν Σκάφην, σωφά, μᾶστα καὶ μία πάγκα, τὸ μῆκος αὐτοῦ, ἑπτὰ μέτρα.

Δεύτερον ὁ Κύριος Δούναβης ὑπόσχεται τὰ ἀρχίσει παραχορῆμα τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μαγαζείου τοῦ φούρνου καὶ τῶν ἀναφερομένων ἐπίπλων.

Τρίτον. Ἄμα τελειώσει | ἡ ρηθεῖσα οἰκοδομὴ ὥς διεγράφη, δίδει αὐτὴν ὑπὸ μίσθωσιν πρὸς τὸν Κύριον Γεώργιον Χούμην διὰ τρία κατὰ συνέχειαν ἔτη ἀρ-

χόμενα ἀφ᾽ ἡμέρας τελειώσει ἡ οἰκοδομή, ὁπότε ὁ Κύριος Δούναβις ὑπόσχε-
ται νὰ τὴν παραδίδῃ πρὸς τὸν Κύριον Χούμην.

Τέταρτον. Ἐνοίκιον ἐσυμφωνήθη μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων πρὸς τριάκοντα
πέντε Δραχμὰς τὸν μῆνα, διὰ δὲ τὸ μαγαζεῖον τὸν φοῦρνον καὶ τὰ ἐπιπλα.
Αὐτὸ τὸ ἐνοίκιον ἄρχεται τὴν ἡμέραν καθ' ἣν παραλάβῃ αὐτὰ ὁ κύριος Χούμης.

Πέμπτον. Εἰς λογαριασμὸν τοῦ Συμφωνηθέντος ἐνοικίου, ὁ Κύριος Χούμης
ἐπλήρωσε πρὸς τὸν Κύριον Δούναβιν εἴκοσι ἐνὸς μηνὸς ἐνοίκιον, ἥτοι Δραχ-
μὰς ἑπτακοσίας τριάκοντα πέντε, τὰς ὁποίας ὁ Κύριος Δούναβις ὁμολογεῖ, ὅτι
ἔλαβεν ἀπ' αὐτόν. Παρελθόντων δὲ αὐτῶν τῶν προπληρωθέντων μηνῶν, ὁ Κύ-
ριος Χούμης ὑπόσχεται νὰ πληρώσῃ τὸ συμφωνηθὲν ἐνοίκιον κατὰ τριμηνίαν
ἐμπρός.

Ἑκτον. Οἱ ἐπὶ τῶν ἐνοικίων Δημοτικοὶ φόροι εἶναι εἰς βάρος τοῦ Κυρίου Δού-
ναβι.

Ἑβδομον. Ἄν ὁ Κύριος Δούναβις διαρκούσης τῆς οἰκοδομῆς λάβῃ ἀνάγκην
διακοσίων πενήκοντα Ταλλήρων Διστύλων διὰ νὰ οἰκοδομήσῃ αὐτὴν ὁ Κύ-
ριος Χούμης ὑποχρεοῦται νὰ δανείσῃ αὐτὴν τὴν ποσότητα πρὸς τὸν Κύριον
Δούναβιν διὰ τρία ἔτη μὲ τόκον, περὶ τοῦ ὁποίου ἔμειναν σύμφωνοι, ὁ δὲ Κύ-
ριος Δούναβις ὑπόσχεται νὰ τὸν ἐξασφαλίσῃ μὲ τὴν διαληφθεῖσαν οἰκοδομήν,
ἣτις θέλει εἶσθαι | ἐλευθέρα ἄλλης ὑποθήκης. Εἰς ἐνδειξιν ἐγένετο τὸ παρὸν
συμβόλαιον. Ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου, εἰς τὸ γραφεῖον μου κείμενον εἰς τὴν ὁδὸν
ἀγορᾶς καὶ ἀναγνωσθὲν Εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς Ἐπήκοον τῶν συμ-
βαλλομένων καὶ τῶν ἐπὶ τούτου προσκληθέντων μαρτύρων, κατοίκων ἐδῶ γνω-
στῶν μου πολιτῶν Ἑλλήνων ἀσχέτων συγγενείας μὲ τοὺς συμβαλλομένους καὶ
ἐμέ, μαρτυροῦντων τὴν θέλησίν των, λέγω, τῶν Κυρίων Γεωργίου Ἀντωνίου
Σκοθάκη κήρυκος καὶ Πέτρου Γεωργίου Μέμου βιβλιοπώλου ὑπογράφεται ἰδιο-
χείρως ὑφ' ὧν καὶ ἐμοῦ. σήμερον τῇ δεκάτῃ ἕκτῃ Νοεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ
Ἑκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους Σάββατον μετὰ μεσημβρίαν ὥρα τρίτη
καὶ ἡμισία εἰς τὸ ρηθὲν γραφεῖον μου.

Ἡ λέξις καταμέρδη εἰς τὴν πρώτην σελίδα διεγράφη

Μάρκος Ἰωάννου Δούναβις

Α. Δανὶδ

Γεώργης Χούμης

Γεώργιος Α. σκοθάκης Μάρτις

Πέτρος Γ. Μέμος Μάρτις